

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Mgr. Radovana Havelce a soudců JUDr. Jana Vyklického a JUDr. Jaroslava Vlašína, v právní věci žalobce **P. N.**, zastoupeného Mgr. Antonínem Novákem, advokátem se sídlem Olomouc, Kosmonautů 989/8, proti žalované **České správě sociálního zabezpečení**, se sídlem Praha 5, Křížová 25, v řízení o kasační stížnosti žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě – pobočka v Olomouci ze dne 14. 4. 2015, č. j. 72 Ad 7/2014 - 48,

t a k t o :

- I. Kasační stížnost **se zamítá.**
- II. Žádný z účastníků **nemá** právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti.
- III. Zástupci žalobce Mgr. Antonínu Novákovi **se určuje** odměna za zastupování ve výši 1.300 Kč, která mu bude vyplacena z účtu Nejvyššího správního soudu do 30 dnů od právní moci tohoto rozsudku. Náklady právního zastoupení nese stát.

Odůvodnění:

Rozhodnutím žalované ze dne 5. 6. 2013, č. j. X, byla žalobci (dále „stěžovatel“) uložena povinnost vrátit přeplatek na starobním důchodu jeho matky (dále „oprávněná“) ve výši 8.828 Kč, který vznikl za období od 20. 1. 2013 do 19. 2. 2013 tím, že byl oprávněně vyplacen důchod po jejím úmrtí, jež nastalo dne X. Uvedené rozhodnutí napadl stěžovatel námitkami, které žalovaná zamítla rozhodnutím ze dne 4. 11. 2013, č. j. X.

Proti rozhodnutí o námitkách se stěžovatel bránil správní žalobou, v níž tvrdil, že přeplatek byl způsoben žalovanou, která se tímto způsobem pokouší přenést na něj své vlastní pochybení. Uvedl, že přeplatek důchodu fakticky nikdy neobdržel, neboť

předmětná částka byla bankovním ústavem zabavena z důvodu exekuce. Domníval se také, že na důchod měl, jako jediný dědic oprávněné, nárok. Dovožoval tudíž, že důchod měl být postoupen do dědického řízení a nikoli zasílán na bankovní účet oprávněné.

Rozsudkem ze dne 14. 4. 2015, č. j. 72 Ad 7/2014 – 48, Krajský soud v Ostravě - pobočka v Olomouci (dále jen „krajský soud“) podle § 78 odst. 7 soudního řádu správního (dále „s. ř. s.“) správní žalobu zamítl.

Krajský soud nejprve zrekapituloval podstatné skutkové okolnosti věci a konstatoval, že žalovaná zjistila skutkový stav v souladu s požadavky zákona č. 500/2004 Sb., správní řád (dále „správní řád“), a na daný stav správně aplikovala ustanovení § 64 odst. 5 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále „zákon o důchodovém pojištění“). Krajský soud rovněž odkázal na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 4. 2014, č. j. 10 Ads 58/2014 - 35, který se týká prakticky stejné problematiky. Při předběžném posouzení věci dospěl krajský soud rovněž k závěru, že ustanovení § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění není protiústavní, a nevyužil tudíž postupu dle čl. 95 odst. 2 Ústavy.

Podle krajského soudu není pro aplikaci § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění podstatné, zda stěžovatel peněžní prostředky skutečně obdržel, nýbrž pouze to, že se dostaly do jeho dispoziční sféry. V tomto ohledu je proto irrelevantní, že byly postiženy exekucí. Z hlediska posuzovaného veřejnoprávního vztahu není zároveň důležité, zda s peněžními prostředky nakládala jiná osoba (bankovní ústav) neoprávněně. Dle krajského soudu je věcí stěžovatele, aby se případného vymožení prostředků od neoprávněné osoby domáhal v rámci jiných řízení, které však na daný případ vliv nemají.

Krajský soud dále poznamenal, že stěžovatel vychází z chybných předpokladů, domnívá-li se, že mu přeplatek na starobním důchodu oprávněné náleží. Důchod totiž náleží pojištěnci do doby jeho úmrtí, které v případě oprávněné nastalo dne X. Vzhledem k tomu, že oprávněné byl starobní důchod vyplácen vždy dvacátý den v měsíci, byl důchod vyplacený po 20. 1. 2013 vyplacen neoprávněně a stěžovatel měl povinnost přeplatek vrátit. To, že byl přeplatek následně postižen exekucí, nemá žádný vliv na odpovědnost stěžovatele, která je dle ustanovení § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění konstruována jako objektivní. V tomto ohledu tudíž není podstatné, zda k přeplatku došlo zaviněním žalované.

Kasační stížností ze dne 10. 5. 2015, doplněnou podáním ze dne 15. 5. 2015, napadá stěžovatel rozsudek krajského soudu z důvodu dle § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s.

Má za to, že se krajský soud ústavně konformním způsobem nevypořádal s otázkou nedůsledného plnění právních povinností ze strany žalované. Upozorňuje, že oprávněná zemřela dne X, a přestože žalovaná disponovala úmrtním listem již 22. 1. 2013, nedokázala adekvátně reagovat a sporné prostředky ještě dne 6. 2. 2013 vyplatila. Stěžovatel v takovém postupu spatřuje porušení zásady „dobré správy“.

Uvádí dále, že by neměl nést odpovědnost za přeplatek, který byl následně osobou pověřenou výkonem státní moci protiprávně zabaven, ačkoli on sám žádnou vlastní právní povinnost neporušil. Domnívá se, že objektivní odpovědnost plynoucí z ustanovení § 64

odst. 5 zákona o důchodovém pojištění by neměla vyvažovat nedůsledný a pomalý postup žalované. Tím spíše v případě, kdy se do jeho dispoziční sféry peněžní prostředky fakticky nedostaly, přeplatek nezavinil, a navíc je osobou nemajetnou.

V doplnění kasační stížnosti stěžovatel upozorňuje na své majetkové poměry a uvádí, že se krajský soud vůbec nezabýval otázkou, zda je v jeho silách přeplatek důchodu vrátit. Má rovněž za to, že rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 4. 2014, č. j. 10 Ads 58/2014 - 35 nelze aplikovat, neboť v nyní souzené věci je podstatné, že žalovaná zaslala starobní důchod ještě před 20. 1. 2013 poštovní poukázkou. Dle stěžovatele má zaslání starobního důchodu před tímto datem zásadní význam, jelikož i žalovaná dospěla k závěru, že poslední výplata důchodu oprávněné náležela za období od 20. 12. 2012 do 19. 1. 2013. Domnívá se proto, že jako jediný dědic oprávněné má na sporný důchod nárok.

Následně stěžovatel popisuje vznik dluhů oprávněné a přístup exekutora i bankovní instituce k jednotlivým závazkům. Vymezuje se rovněž proti objektivní odpovědnosti za vrácení přeplatku a uzavírá s tím, že přenášení odpovědnosti státu za zavinění žalované považuje za protiústavní. Navrhuje proto, aby ústavnost § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění přezkoumal Ústavní soud.

Žalovaná se ke kasační stížnosti stručně vyjádřila dne 13. 7. 2015. Uvedla, že se s názorem krajského soudu ztotožňuje a kasační stížnost proto navrhuje zamítnout.

Nejvyšší správní soud nejprve posoudil otázku splnění podmínek řízení. Zjistil, že kasační stížnost byla podána včas, osobou oprávněnou, proti rozhodnutí, proti němuž je kasační stížnost ve smyslu § 102 s. ř. s. přípustná, stěžovatel je v řízení zastoupen advokátem a jsou splněny i obsahové náležitosti dle § 106 s. ř. s.

Nejvyšší správní soud následně přezkoumal důvodnost kasační stížnosti v souladu s ustanovením § 109 odst. 3 a 4 s. ř. s., v mezích jejího rozsahu a uplatněných důvodů. Neshledal přitom vady podle § 109 odst. 4 s. ř. s., k nimž by musel přihlídnout z úřední povinnosti.

Kasační stížnost není důvodná.

Jednotlivé kasační námitky se poněkud nesourodě prolínají kasační stížností a jejím následným doplněním, přesto je lze rozdělit do několika základních skupin. První skupinu tvoří námitky související s tvrzenou protiústavností ustanovení § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění. V tomto ohledu se stěžovatel domnívá, že je v rozporu s Ústavou, aby nesl odpovědnost za přeplatek starobního důchodu, který byl zaviněn postupem žalované. Druhá skupina námitky se váže k faktické dispozici s přeplatkem starobního důchodu. Stěžovatel totiž tvrdí, že s peněžními prostředky fakticky nemohl vůbec disponovat, neboť je bankovní ústav použil na úhradu neoprávněné exekuce, která byla na oprávněnou vedena. Poslední část argumentace se týká otázky, zda sporná výplata starobního důchodu oprávněné náležela či nikoli. Stěžovatel má za to, že má na sporný důchod právní nárok, neboť je jediným dědicem oprávněné, přičemž k výplatě předmětné částky došlo nejprve poštovní poukázkou v době, kdy oprávněné důchod ještě náležel.

Nejvyšší správní soud před vlastním posouzením věci pokládá za vhodné připomenout, že výkladem ustanovení § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění a z něj plynoucích důsledků se již v poměrně nedávné době detailně zabýval. V rozsudku ze dne 3. 4. 2014, č. j. 10 Ads 58/2014 – 35 (dále též „rozsudek desátého senátu“), dostupném na www.nssoud.cz, se přitom zabýval nejen jeho dopadem do právní sféry osob povinných k vrácení přeplatku, ale právě také jeho ústavněprávními aspekty. Z hlediska ústavněprávní roviny případu vychází zdejší soud plně z rozsudku desátého senátu, který se touto problematikou komplexně posoudil a test ústavnosti ustanovení § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění provedl.

Z důvodové zprávy k zákonu č. 470/2011 Sb., který posuzované ustanovení do zákona o důchodovém pojištění vložil, přitom desátý senát dovodil, že *„[s]myslem a účelem zákonné úpravy je bezpochyby dosažení toho, aby se přeplatek na důchodu vrátil jednoduchým procesním způsobem žalované, která danou důchodovou dávku vyplatila navzdory tomu, že oprávněný zemřel. Má se tak dít způsobem, který zaručí rychlou návratnost vyplacené důchodové dávky. Forma správního řízení je i pro osoby povinné nesrovnatelně levnějším mechanismem než obecně dražší řízení před civilními soudy. Zákonodárce zcela jasně určil prostředek k dosažení tohoto účelu. Při vytváření nové legislativy zjevně vycházel z toho, že právě osoba, která má k účtu oprávněného zemřelého dispoziční právo, je osobou, která obvykle s prostředky na účtu zemřelého disponuje. Poněvadž se vychází z toho, že tato osoba má nejužší vztah k finančním prostředkům oprávněného zemřelého, je první, na kom se žalovaná hojí. Jen pokud taková osoba neexistuje, žalovaná se může domáhat vyplacení vzniklého a na účet vyplaceného přeplatku po jiných osobách, a to v zákonem stanoveném pořadí.“* Vzhledem k jednoduchosti, rychlosti a pozitivnímu efektu, spočívajícímu v minimalizaci soudních sporů, proto desátý senát uzavřel, že *„o protiústavnosti takto nastavené normy nelze vůbec hovořit“*.

Se shora naznačenými úvahami lze souhlasit, přičemž je podstatné, že i ve spojení s dalšími předpisy existují mechanismy, které nespravedlivému vymáhání peněžních prostředků zabráňují, popřípadě jejich dopad následně zmírňují. Osoba, která byla povinna přeplatek důchodu vrátit na základě ustanovení § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění, avšak domnívá se, že její povinnost nevyplývá z faktického uspořádání právních vztahů, má totiž stále možnost vynaložené finanční prostředky získat zpět v občanskoprávním řízení. Zároveň lze souhlasit s krajským soudem v tom, že soukromoprávní vztahy mezi stěžovatelem a jinými osobami či subjekty je nezbytné od řešení problematiky oddělit.

Ve shodě s rozsudkem desátého senátu tudíž dospěl Nejvyšší správní soud k závěru, že ustanovení § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění je ústavně konformní, a neshledal proto ani v posuzované věci důvod předložit věc Ústavnímu soud dle čl. 95 odst. 2 Ústavy.

Nejvyšší správní soud nesouhlasí ani se stěžovatelem předestřenou interpretací jinak nesporné skutečnosti, že žalovaná vyplatila předmětnou důchodovou dávku až v době, kdy byla informována o úmrtí oprávněné. Jistě je nutné přihlédnout i k tomu, že celý systém výplaty důchodů je administrativně a technologicky složitý a správní orgány nemohou ve

všech individuálních případech garantovat, že stihnou včas zareagovat na nenadálé životní situace. To je dáno především tím, že důchod musí být ke dni splatnosti již připsán na účet, a proto je nutno zařídit jeho poukaz s určitým časovým předstihem. Právě proto zákonodárce upravil odpovědnost plynoucí z ustanovení § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění jako objektivní, která neumožňuje osobě, na níž dané ustanovení dopadá, se odpovědnosti za vrácení přeplatku zprostit.

V daném případě přitom není pochyb o tom, že objektivní povinnost vrátit přeplatek důchodu se na stěžovatele vztahuje. Podle informací České spořitelny, a. s. ze dne 26. 8. 2013 měl stěžovatel dispoziční právo k účtu, na který byl důchod oprávněně vyplácen. Je rovněž nesporné, že oprávněně náležela výplata důchodu naposledy za období od 20. 12. 2012 do 19. 1. 2013, neboť dne X zemřela. Splátka důchodu se totiž považuje za vyplacenou po právu, pokud oprávněný zemřel v den její splatnosti či poté. V daném případě byla splatnost důchodu každý dvacátý den v měsíci předem, a je tudíž zřejmé, že oprávněná zemřela ještě před splatností důchodu, který by jí náležel za sporné období od 20. 1. 2013 do 19. 2. 2013. V takovém případě platí, že *„[m]lá-li právo disponovat s peněžními prostředky na účtu oprávněného jiná osoba než oprávněný, je tato jiná osoba povinna vrátit plátcí důchodu splátky důchodu oprávněného, které byly připsány na takový účet po dni, za který náležela poslední výplata důchodu zemřelého oprávněného“* (viz § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění). Odpovědný za vrácení neoprávněně vyplacených prostředků je proto stěžovatel, přestože výplatu důchodu na sporné období neovlivnil. Zavinění žalované není z hlediska konstrukce a povahy uvedené právní úpravy relevantní.

Nejvyšší správní soud se následně zabýval otázkou, zda je stěžovatel povinen přeplatek důchodu vrátit i přesto, že s vyplacenou částkou nemohl fakticky disponovat.

Také touto problematikou se Nejvyšší správní soud v rozsudku desátého senátu již zabýval. Uvedl tehdy, že *„[v] některých situacích dopadá právo na člověka velmi tvrdě. Dopad § 64 odst. 5 zákona o důchodovém pojištění do právní sféry stěžovatelky je vskutku přísný, neboť toto ustanovení na základě objektivní odpovědnosti zde obsažené přenáší odpovědnost za zcizení prostředků důchodové dávky z účtu oprávněného zemřelého na osobu, která tyto finanční prostředky dle všech okolností nevybrala. Je však třeba zdůraznit, že soudní moc nemůže pružně přizpůsobovat výklad jakéhokoli právního ustanovení momentální skutkové situaci a měnit či přepisovat zákon jen pro tvrdost jeho aplikace. Takovýmto způsobem by soud vykročil z mezí, které mu v systému dělby moci ukládá český právní řád. Navíc by selektivní (ne)aplikací § 64 odst. 5 byl eliminován jeho základní smysl, kterým je vybírání přeplatků na důchodech maximálním způsobem typizovat a standardizovat, aniž by byla žalovaná zatěžována povinností v každé situaci zjišťovat, jak se věci vskutku udály.“* Podobně je tomu v nyní posuzované věci. Stěžovatel je tedy povinen vrátit přeplatek důchodu i v případě, že s finančními prostředky fakticky nedisponoval a z účtu oprávněné je nevybral. Obecně vzato nejsou přitom jeho práva nijak dotčena, neboť se jedná o prostředky, které mu nepatří. Pokud byly peněžní prostředky použity právem na úhradu dluhů v rámci exekučního řízení vedeného proti oprávněné, nemůže se takový transfer prostředků projevit v majetkové sféře stěžovatele negativně. Z vyjádření stěžovatele vyplývá, že dědictví po oprávněné přijal, přičemž podle soukromoprávních předpisů jsou součástí dědictví rovněž dluhy zůstavitele. Stěžovatel by tak musel předmětnou částku na úhradu dluhů nakonec stejně použít.

Nad rámec uvedeného je možné podotknout, že Nejvyšší správní soud nemá v daném typu řízení možnosti zjišťovat, zda byla exekuce na majetek oprávněné prováděna po právu či nikoli. Tvrzení stěžovatele ostatně v tomto směru ani nejsou podložena žádným důkazním materiálem a ze shora uvedených důvodů nejsou pro nyní posuzovanou věc ani relevantní. Obecně však platí, že pokud byly peněžní prostředky z účtu oprávněné vyplaceny neprávem, má stěžovatel možnost domáhat se nápravy v civilním soudním řízení. Pro řešení otázek soukromoprávní povahy ovšem nemůže sloužit řízení před správními soudy. Z uvedeného je zřejmé, že krajský soud uvažoval správně, dovodil-li, že stěžovatel je k vrácení peněžních prostředků povinen i v případě, že s nimi fakticky disponovat nemohl.

Nejvyšší správní soud se konečně zabýval poslední skupinou kasačních námitek. Stěžovatel v nich tvrdí, že se krajský soud ani správní orgány dostatečně nezabývaly tím, že žalovaná zaslala starobní důchod ještě před 20. 1. 2013 poštovní poukázkou. Podle stěžovatele takto zasláný důchod oprávněné po právu náleží. Je to navíc důvod, proč je na věc neaplikovatelný rozsudek desátého senátu.

Kasační soud nejprve konstatuje, že okolnosti vztahující se k výplatě sporného důchodu nemohou mít vliv na obecné dopady rozsudku desátého senátu. Východiska tohoto rozhodnutí na danou věc plně dopadají nehledě na drobné skutkové odlišnosti od nyní posuzovaného případu.

Pokud jde o způsob výplaty důchodu, zjistil Nejvyšší správní soud následující. Oprávněná se žádostí ze dne 24. 10. 2012 domáhala zrušení výplaty starobního důchodu na účet, přičemž podáním ze dne 24. 11. 2012 vzala uvedenou žádost zpět. Je tudíž zřejmé, že ve sporném období měl být (nakonec také byl) starobní důchod vyplácen na účet oprávněné a nikoli poštovní poukázkou. Způsob výplaty je však pro posouzení věci prakticky irelevantní. Podstatné je pouze porovnat den úmrtí oprávněné se dnem, kdy byl splatný důchod na sporné období od 20. 1. 2013 do 19. 2. 2013. Není pravdou, že pokud by byl důchod vyplácen před 20. 1. 2013, měla by na něj oprávněná, respektive její dědic, nárok. Jak bylo výše uvedeno, splátka důchodu by se považovala za vyplacenou po právu, jen pokud by oprávněná zemřela v den její splatnosti, popřípadě poté. O takový případ se ovšem v nyní řešeném případě nejedná. Z úmrtního listu totiž vyplývá, že oprávněná zemřela již X a poslední splátkou důchodu vyplacenou po právu tudíž byla ta za období od 20. 12. 2012 do 19. 1. 2013. Následně vyplacené splátky lze označit za neoprávněné.

Povinnost stěžovatele vrátit přeplatek důchodu není zásadně ovlivněna ani jeho údajně špatnými majetkovými poměry. Lze jen konstatovat, že právní předpisy v tomto ohledu nabízejí určité možnosti, jak zmírnit negativní dopady povinnosti vrátit neoprávněně vyplacený důchod. Mimo jiné může stěžovatel využít například splátkového kalendáře a předmětnou částku postupně splácet. Nejvyšší správní soud nepokládá za vadu, že se uvedenou problematikou krajský soud podrobně nezabýval, neboť jednak stěžovatel takto explicitně žalobní námitku neformuloval a navíc je zřejmé, že zmíněné okolnosti by nemohly mít žádný vliv na zákonnost rozhodnutí.

S ohledem na všechny výše uvedené závěry Nejvyšší správní soud konstatuje, že

žádná z námitek obsažených v kasační stížnosti a následném doplnění neobstojí. Zdejší soud proto kasační stížnost zamítl dle § 110 odst. 1, věta druhá s. ř. s.

O nákladech řízení o kasační stížnosti rozhodl Nejvyšší správní soud podle § 60 odst. 1, 2 s. ř. s., ve spojení s § 120 s. ř. s. Stěžovatel neměl ve věci úspěch, proto mu právo na náhradu nákladů nenáleží. Žalované nelze v tomto řízení náhradu nákladů podle principu procesního úspěchu přiznat (§ 60 odst. 2 s. ř. s.).

Usnesením ze dne 13. 6. 2014 krajský soud ustanovil stěžovateli právního zástupce Mgr. Antonína Nováka, který v souladu s § 35 odst. 8 s. ř. s., věta poslední, zastupuje stěžovatele i v řízení o kasační stížnosti. Odměna za zastupování v řízení o kasační stížnosti byla jmenovanému stanovena za jeden úkon právní služby dle § 11 odst. 1 písm. d) vyhl. č. 177/1996 Sb. („advokátní tarif“), spočívající v sepsání kasační stížnosti a v náhradě hotových výdajů. V daném případě se jedná o částku 1.000 Kč (§ 9 odst. 2 advokátního tarifu) a 300 Kč jako náhrady hotových výdajů (§ 13 odst. 3 advokátního tarifu). Celkově se tedy jedná o částku 1300 Kč. Uvedená částka bude zástupci stěžovatele ve lhůtě 30 dní od právní moci rozsudku vyplacena z účtu Nejvyššího správního soudu.

Poučení: Proti tomuto rozsudku **nejsou** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 3. února 2016

Mgr. Radovan
Havelec
předseda senátu